

Hvordan undersøker Riksrevisjonen regelverksforvalternes måloppnåelse?

DFØs nettverk for regelverksforvaltning

1. desember 2023

Tom Næss og Kristin Amundsen, Riksrevisjonen

Temaer

- Om Riksrevisjonens rolle og revisjon av tilsynsorganer – virkemiddelbruk, resultater og måloppnåelse
- Eksempler på revisjon av tilsynsorganer:
  - [Petroleumstilsynets oppfølging av helse, miljø og sikkerhet \(2019\)](#)
  - [Myndighetenes innsats mot alvorlige brudd på dyrevelferdsloven i landbruket \(2019\)](#)
  - [Myndighetenes kontroll med eksport av strategiske varer \(2021\)](#)
  - [Myndighetenes kontroll av grensekryssende avfallstransporter \(2022\)](#)

Stortingets kontrollorgan

Riksrevisjonen
skal «*bidra til
Stortingets
demokratiske kontroll
med at statens
ressurser forvaltes
forsvarlig og effektivt,
og i samsvar med
Stortingets vedtak og
forutsetninger*»

Stortingets vedtak og forutsetninger

- Revisjonskriterier danner utgangspunktet for forvaltningsrevisjon
- Sentrale kilder:
  - Lover
  - Stortingsmeldinger og -proposisjoner med innstillinger
  - EU-regelverk kan også være relevant

Problemstillinger knyttet til effektivitet og måloppnåelse i regelverksforvaltningen

- Forvaltningsrevisjonen skal bidra til en bedre og mer effektiv forvaltning
  - Standard for forvaltningsrevisjon ISSAI 3000 – Economy, Efficiency og Effectiveness
- Undersøker om Stortingets mål for samfunnsområdet blir oppnådd på en effektiv måte
- Valg av tema for revisjonene er gjerne basert på risiko for manglende effektivitet og måloppnåelse
- Revisjon av regelverksforvaltere: ser for eksempel på tilsynsorganers samfunnsoppdrag og oppfølging av om mål i regelverk blir oppnådd

To eksempler på mål

Forurensningsloven:

- Har som formål å verne det ytre miljø mot forurensning og å redusere eksisterende forurensning, å redusere mengden av avfall og å fremme en bedre behandling av avfall.
- Miljødirektoratet er ifølge avfallsforskriften § 13-2 vedtaks- og tilsynsmyndighet for eksport av avfall

Dyrevelferdsloven:

- Har som formål å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.
- Mattilsynet har ansvar for å føre tilsyn og kan fatte nødvendige vedtak for å sørge for at loven blir fulgt (§ 30)

Risikovurderinger til grunn for valg av temaer for revisjonene

- Risiko for manglende måloppnåelse på de målene Stortinget har satt – noen eksempler:
  - Dyrevelferd – «kronisk dårlig dyrehold»
  - Våpeneksport – våpen i hendene på diktatorer
  - Farlig avfall – farlig avfall på avveie (skipsopphugging i Bangladesh)
- Risiko for at tilsynets oppfølging ikke bidrar tilstrekkelig til at Stortingets mål nås? F.eks. at tilsynet ikke fanger opp risiko.

Regelverk som virkemiddel for måloppnåelse - utfordringer

Grensekryssende avfall – regelverket bidrar til at det er vanskelig å sanksjonere brudd

- Miljødirektoratet har fortsatt ikke mulighet til å ilegge overtredelsesgebyr.
- Et uklart avfallsbegrep gjør det vanskelig å konkludere i strafferetten med at avfallsregelverket er brutt.
- Det er enkelt å omgå regelverket mot ulovlig skipsopphugging.

Aktuelle temaer i revisjoner av tilsyn

- Risikovurderinger og utvelgelse av tilsynsobjekter
- Kontrollomfang
- Kvalitet på tilsynet
- Oppfølging av tilsyn
- Bruk av sanksjoner/reaksjoner
- Samordning med andre aktører og tilsynsorganer

Undersøkelse av Petroleumstilsynet

Mål med undersøkelsen:

- vurdere om tilsynspraksis sikrer HMS i petroleumsvirksomheten i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger

Petroleumsloven:

- Petroleumsvirksomhet skal foregå på en forsvarlig måte og i samsvar med gjeldende regelverk. Virksomheten skal ivareta hensynet til sikkerhet for personell, miljø og økonomiske verdier.
- Myndighetene har ansvar for å føre tilsyn med at bestemmelsene blir overholdt av alle som utøver petroleumsvirksomhet omfattet av loven.

Bakgrunn for undersøkelsen

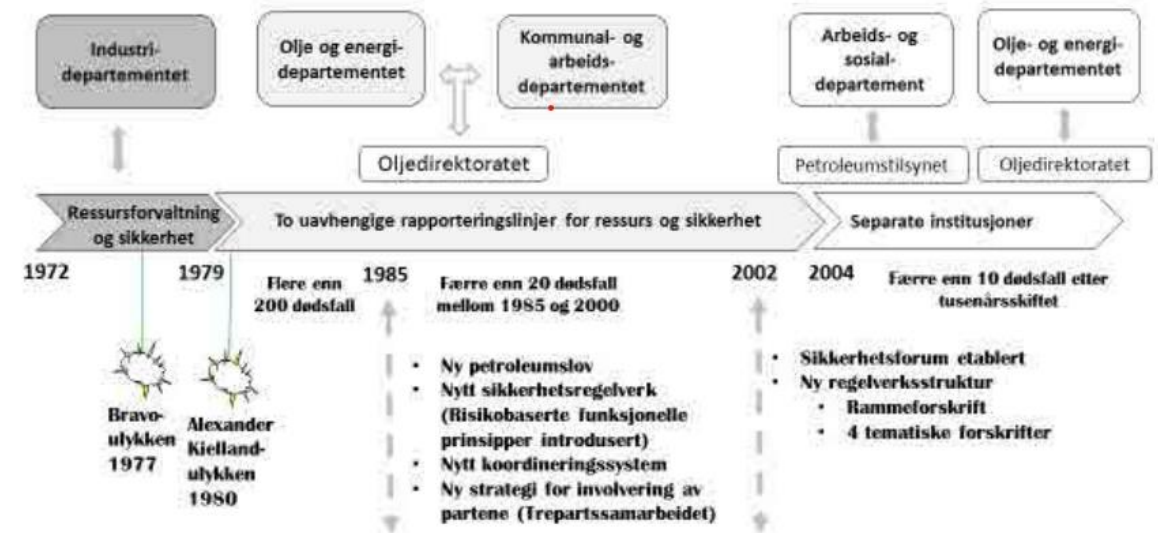
Risiko for manglende måloppnåelse og etterlevelse av regelverk for HMS:

- Oljeprisfall 2014
- 2015-2017: dødsfall, alvorlige hendelser, økning i antall personskader

Risiko forbundet med tilsynet:

- [Statoil-varsler vil legge ned Ptil \(aftenbladet.no\)](http://aftenbladet.no)
- [Industri Energi: - Svakt tilsyn en fare for sikkerheten \(aftenbladet.no\)](http://aftenbladet.no)
- [Statoil hemmeligholdt alvorlig hendelse \(aftenbladet.no\)](http://aftenbladet.no)

Historisk oversikt over det norske regelverksregimet

Kilde: Arbeids- og sosialdepartementet (2017) *Helse, arbeidsmiljø og sikkerhet i Petroleumsvirksomheten*. (Engen-2 utvalget)

Metoder i revisjon av Petroleumstilsynet

- Intervjuer (tilsyn, selskaper, fagforeninger, forskere)
- Dokumentanalyse
- Analyser av kvantitative tilsynsdata
- Saksgjennomgang av håndtering av bekymringsmeldinger til Ptil
- Dybdestudier av fire utvalgte innretninger/anlegg
- Referansegruppe for å sikre god faglig forståelse av sikkerhetsmessige spørsmål og Petroleumstilsynets myndighetsansvar:
  - Professor ved Nordisk institutt for sjørett ved Universitetet i Oslo
  - Professor ved Institutt for marin teknikk ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet

Goliat
Eni

Songa Endurance
Equinor

Nyhamna
Shell

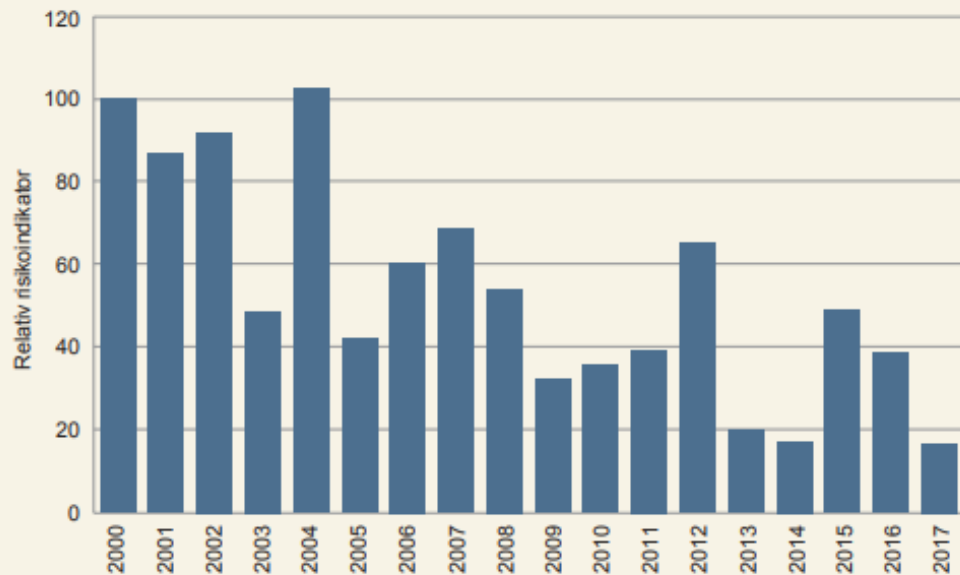

Mongstad
Equinor

Tilsyn, effektivitet og måloppnåelse i petroleumsvirksomheten

Figur 1 Totalindikator for storulykkerisiko på norsk sokkel i perioden 2000–2017*

* Referanseverdien for totalindikatoren er 100 i år 2000.
Kilde: Petroleumstilsynet

Storulykkeindikatoren 2017

- «Den underliggende trenden er at risikonivået har gått ned i perioden 2000–2017.»

Sitater fra undersøkelsen:

- «Myndigheter/næringen anser i hovedtrekk at dagens HMS-regime er robust og velfungerende, med et høyt sikkerhetsnivå. De har også tillit til at den nåværende system- og risikobaserte modellen for oppfølging av helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten er godt egnet.»
- «Til tross for tett oppfølging fra Petroleumstilsynet, gjennomførte granskinger, påpekninger av regelverksbrudd og virkemiddelbruk har selskapene i flere tilfeller nedprioritert å rette opp regelverksavvik på Goliat, Mongstad og etter brønnhendelser som Songa Endurance hendelsen.»
  - «Eni rettet ikke opp vesentlige regelverksavvik.»
  - «Equinor satte økonomiske hensyn foran hensynet til sikkerhet.»
  - «Undersøkelsen viser at den tillitsbaserte modellen for oppfølging av petroleumsvirksomheten byr på utfordringer for Petroleumstilsynet når selskapene ikke tar tilsynets påpekninger på alvor.»

Riksrevisjonens merknader

Det er alvorlig at Petroleumstilsynets tilsynspraksis i liten grad har hatt ønsket effekt (for de undersøkte tilfellene)

- Det er kritikkverdig at Petroleumstilsynet ikke kontrollerte den faktiske tilstanden på Mongstad i større grad, men gjennomførte et systemtilsyn.
- Det er kritikkverdig at Petroleumstilsynet ikke gjennomførte verifikasjoner av tenkilddekontrollen på Goliat og IKT-sikkerheten i Equinor
- Det er kritikkverdig at Petroleumstilsynet i så stor grad forholder seg til møter og skriftlige redegjørelser fra selskapene.

Det er sterkt kritikkverdig at Petroleumstilsynet ikke tok i bruk tilgjengelige reaksjonsmidler overfor Eni når det var påkrevd på Goliat.

Det er sterkt kritikkverdig at Petroleumstilsynet i for stor grad stoler på planene og tiltakene som selskapene presenterer, uten å undersøke om de stemmer med faktiske forhold.

Tillit eller kontroll? Ja takk, begge deler

Stortinget:

- Arbeids- og sosialkomiteen i 2018 om tilsynsregimet: «Komiteen ønsker å videreføre ambisjonen om at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende på HMS. (...) Komiteen mener det er viktig at Petroleumstilsynet sikres tilstrekkelig med ressurser, for å ha autoritet og kunne føre effektive tilsyn med næringen. Det er ulike syn på om tilsynets tillitsbaserte strategi er hensiktsmessig i dagens situasjon med nye selskaper, restruktureringer og omorganiseringer i bransjen.»
- Kontroll- og konstitusjonskomiteen i 2019: «Komiteen registrerer at dagens HMS-regime i petroleumsvirksomheten har bred støtte. Det er stor enighet i næringen og hos partene i arbeidslivet om at dagens tillitsbaserte modell har vært viktig for det høye sikkerhetsnivået i næringen og den positive sikkerhetsutviklingen de siste årene. (...) Komiteen forventer at statsråden pålegger Petroleumstilsynet å arbeide videre med de utfordringene som er skissert i rapporten, slik at tilsynet kan fylle sin rolle på en sterk og tydelig måte.»

Arbeids- og inkluderingsdepartementet om oppfølging av Riksrevisjonens undersøkelse av Petroleumstilsynet i 2022:

- «Innsatsen har bl.a. resultert i interne føringer for mer risikobaserte tilsyn, strengere kontroll av at avvik er blitt korrigert, senket terskel for å gi pålegg, og styrkede rutiner for dokumentasjon av vurderinger av virkemiddel- og reaksjonsbruk. Flere avvik blir avdekket, og i mange tilfeller blir det som før ble konkludert som forbedringspunkter, nå konkludert som avvik.»

Kontrollomfang – funn fra rapporter om eksportkontroll og grensekryssende avfall

Tolletaten kontrollerer få utførsler av forsvarsmateriell

- Ti prosent av utførslene gjennomgår dokumentkontroll
- Rundt én prosent blir kontrollert fysisk
- Store forskjeller i kontrollnivå mellom regionene

Funn fra rapporten om grensekryssende avfall

- Kontrollene Tolletaten gjennomfører, er lite egnet til å avdekke ulovlig avfallseksport
- Flertallet av sakene som Miljødirektoratet overtar, blir ikke avdekket i Tolletatens ordinære deklarasjonskontroll
- Tolletaten gjennomfører nærmest utelukkende dokumentkontroller, selv om slike kontroller er lite egnet til å avdekke ulovlig avfallseksport
- Flere forhold begrenser Tolletatens muligheter til å gjennomføre fysiske kontroller (bl.a. tilgang på skannere, regelverket for eksport fra havn)

Kvaliteten på tilsyn

Eksempel - Grensekryssende avfallstransport:

Kontrollene Tolletaten gjennomfører, er nesten utelukkende dokumentkontroller

- lite egnet til å avdekke ulovlig avfallseksport

Oppfølging av tilsyn

- Undersøker tilsynsorganet om påpekte avvik rettes opp?
- Ber tilsynsorganet om dokumentasjon på at avvik er rettet opp?
- Gjennomføres det nytt tilsyn etter en viss tid?
- Hvor lang tid tar det før det eventuelt gjennomføres nytt tilsyn?

Oppfølging av tilsyn – eksempler på funn

- **Dyrevelferd** - Det går ofte lang tid fra alvorlige avvik blir avdekket til det blir gjennomført nytt tilsyn
- **Grensekryssende avfallstransport** - Regelverket bidrar til at det er vanskelig å sanksjonere brudd. Miljødirektoratet har fortsatt ikke mulighet til å ilegge overtredelsesgebyr.
- **Eksportkontroll** - Lite etterkontroll fra myndighetene svekker eksportørenes insentiver til å etterleve regelverket.

Sanksjoner/reaksjoner – funn fra våre undersøkelser

Aktørene etterlever ikke det Stortinget har bestemt (dårlig dyrehold, ulovlig våpeneksport, eksport av skip og farlig avfall).

- **Grensekryssende avfall: Ulovlig avfall blir eksportert**
  - Myndighetenes sanksjoner mot ulovlig avfallseksport er lite avskrekkende
  - Regelverket bidrar til at det er vanskelig å sanksjonere brudd
- **Dyrevelferd: Kronisk dårlig dyrehold får pågå for lenge**
  - Mattilsynet har ikke en tilstrekkelig opptrappende virkemiddelbruk for de alvorlige sakene med brudd på dyrevelferdsloven.
  - Det tar for lang tid før kronisk dårlige dyrehold, med fare for å bryte dyrevelferdsloven flere ganger, får ny inspeksjon av Mattilsynet.
  - Det tar for lang tid for Mattilsynet å iverksette aktivitetsforbud for dyrehold med alvorlige brudd på dyrevelferdsloven.

Virkninger og måloppnåelse av tilsyn

Eksempler på Riksrevisjonens vurderinger:

- **Grensekryssende avfallstransporter - Overordnet vurdering:** «Det er kritikkverdig at myndighetenes kontroll- og tilsynsarbeid er mangelfullt, at oppdagelsesrisikoen er lav og sanksjoneringen lite effektiv.»
- **Petroleumstilsynet – Overordnet vurdering:** «Regelverksavvik og pålegg følges i flere tilfeller ikke opp av selskapene. Det byr på utfordringer for den tillitsbaserte modellen for oppfølging av petroleumsvirksomheten. Det er alvorlig at Petroleumstilsynets tilsynspraksis i liten grad har hatt ønsket effekt.»

Perspektiver/spørsmål

- Tillit/veiledning vs. kontroll/sanksjoner:
  - Hvor egnet er tilsyn som virkemiddel for å sikre måloppnåelse?
  - I hvilken grad bidrar tilsynet til at aktører etterlever regelverket?
  - Hvor effektive er tilsynets virkemidler med tanke på måloppnåelse?
- Er kontrollomfanget tilstrekkelig til å avdekke risiko? (f.eks. kontroller av grensekryssende avfall og kontroller av våpeneksport)
- Hvilke rammebetingelser har aktørene - som regelverket er myntet på - til å kunne levere på Stortingets ambisjoner?
  - Kryssende forventninger og målkonflikter
  - Økonomi vs. HMS

Takk for oppmerksomheten!